

Digimodernistlik eesti kirjanik

Piret Viires

Postmodernismi lõpp ja post-postmodernism

Arutledes 21. sajandi esimese kümnendi, nullindate eesti kirjanduse üle, ei saa kõrvale jätta probleemistikku, mis on seotud postmodernismi, selle eeldatava lõpu ja sellele järgneva kultuurisituatsiooni kirjeldamise ja määratlemisega (vt ka Viires 2010: 280–282). Mitmed uurijad on 21. sajandi alguse kultuurisituatsiooni kirjeldades leidnud, et 20. sajandi viimase kolmandiku kõige mõjukam intellektuaalne vool – postmodernism – on „languse staadiumis“ ja „moest väljas“ (López, Potter 2001: 4). On arvatud, et postmodernistlik teooria on end ammendanud ja 21. sajandi alguseks ei suuda postmodernism kaasaegset maailma enam adekvaatselt kirjeldada ja vaja on midagi uut. Seda toetab ka fakt, et postmodernse ajastu lõppu on nähtud seoses terrorirünnakuga World Trade Centeri kaksiktornidele 11. septembril 2001. See terrorirünnak seadis kahtluse alla postmodernse pluralismi ja relatiivsuse ja tõstis uuesti kilbile sellised väärtused nagu tõde, moraal, eetika, riik ja teised suured narratiivid (vt ka Viires 2008: 95–96).

Postmodernistliku teooria sobivuse tänapäeva kultuurisituatsiooni kirjeldamiseks on kahtluse alla seadnud ka selle teooria algsed loojad ise. Tuntud postmodernismi teoreetik Linda Hutcheon on kuulutanud postmodernismi 20. sajandi fenomeniks ja öelnud väga selgelt: „Ütleme lihtsalt välja: see on läbi“ (Hutcheon 2002: 166).

Mis tuleb aga pärast postmodernismi? Selle küsimuse üle on viimasel kümnendil aktiivselt arutletud (vt nt Stierstorfer 2003, Rudaitytė 2008). Näiteks tõstab Josh Toth esile 1991. aastal toimunud Stuttgardi kultuuriuuringute seminari pealkirjaga „Postmodernismi lõpp: uued suunad“ („The End of Postmodernism. New Directions“) ja leiab, et just see seminar oli märgiline üritus, millega pitseeriti postmodernismi saatus (Toth 2010: 2) ja millest alates on arutletud enamasti selle üle, mis on postmodernismile järgnenud.

Kui postmodernismi mõiste kandis endas pluralismi ja ei olnud ühte, kindla definitsiooniga postmodernismi, siis samasugune pluralism iseloomustab postmodernismile järgnevat perioodi ja ka teoreetilisi lähenemisi, mis seda perioodi ja kultuurisituatsiooni analüüsida püüavad.

Linda Hutcheon on oma raamatu „Postmodernismi poliitika“ („The Politics of Postmodernism“) teise trüki epiloogis lausa ergutanud postmodernismijärgsele perioodile nime otsima, kirjutades: „Post-postmodernism vajab samuti oma sildistust ja seepärast lõpetan ma üleskutsega lugejale leida see kahekümne esimese sajandi tarbeks üles“ (Hutcheon 2002: 181).

Hulk uurijaid on pakkunud välja oma versioone, mis võiks olla 21. sajandil postmodernismile järgnenud. Ja neid võimalusi on rohkesti.

Mitmed autorid seovad postmodernismile järgnevat kultuurisituatsiooni modernismi mõis- tega. Kõige üldisemalt on kasutatud katusmõistet *post-postmodernism*, kuid on ka spetsiifil- semalt modernismist ja modernsusest lähtuvaid määratlusi, näiteks *neomodernism* ja *remo- dernism*. Kõige üldisemalt hindavad neomodernism ja remodernism ilu, lihtsust ja lähedust ja vastanduvad postmodernistlikule ironiale ja küünilisusele. Nii näiteks kutsub remodernismi manifest üles väärtustama ka kunsti spirituaalsust (vt Childish, Thomson 2000).

Modernismist lähtuvaid definitsioone on teisiigi: näiteks *altermodernsus* (Nicolas Bourriaud), *metamodernism* (Timotheus Vermeulen ja Robin van den Akker), *hüpermodernsus* (Gilles Lipovetsky), *automodernsus* (Robert Samuels), *digimodernism* (Alan Kirby). Aga on ka definit- sioone, mis pole modernismi mõistega seotud, nagu näiteks *performatism* (Raoul Eshelman), *kriitiline realism* (José Lopez, Garry Potter). Järgnevalt mõnest teoriasuunast lähemalt.

Nicolas Bourriaud kureeris 2009. aasta veebruaris-aprillis Londonis briti kunsti muuseu- mis Tate Britain neljandat Tate'i triennaali pealkirjaga „Altermodern“ ja kirjutas kuraatori kontseptsioonina intrigeeriva pealkirjaga teksti „Altermodernsuse manifest. Postmodernism on surnud“ („Altermodern Manifesto. Postmodernism is Dead“) (Bourriaud 2009). Selles manifestis kuulutab Bourriaud postmodernismi lõppenuks ja leiab, et selle asemele on astu- nud „altermodernne“ kunst. Ta leiab, et altermodernsus on kultuur, mille on kujundanud majanduslik globaliseerumine, ja kinnitab: „Uuelaadne modernsus on esile kerkimas; see on modernsus, mis on ümberseadistatud vastama globaliseerumisajastu nõudmistele. See uus modernsus, mis ilmneb nii majanduses, poliitikas kui ka kultuuris, on altermodernsus.“ (Bourriaud 2009; vt ka Tamm 2009.) Kunstnikku näeb Bourriaud aga kui „kultuurilist nomaadi“ (Bourriaud 2009; Kirby 2010b).

Ka Timotheus Vermeulen ja Robin van den Akker kuulutavad oma artiklis „Märkmeid metamodernismist“ („Notes on Metamodernism“) (Vermeulen, van den Akker 2010; vt ka Vermeulen, van den Akker 2013) postmodernismi lõppenuks: „Külluse, pastiši ja parataksise postmodernsed aastad on möödas“ (Vermeulen, van den Akker 2010). Nende arvates võiks uut tekkinud kultuuridiskursust nimetada metamodernismiks:

„Me nimetame seda uut, modernse entusiasmi ja postmodernse iroonia vahel võnkuvat diskursust metamodernismiks.“ Metamodernism väljendub kõige selgemalt kunstis ja arhitektuuris toimunud neoromantilises pöördes. Metamodernismi mõistet avades sele- tavad nad, et „metamodernism peaks epistemoloogiliselt kuuluma (post)modernismiga kokku, olema ontoloogiliselt (post)modernismi vahel ja ajalooliselt teispool (post)moder- nismi“ (Vermeulen, van den Akker 2010).

Guilles Lipovetsky näeb hüpermodernsust Lyotard'i postmodernsuse järglasena. Ta leiab, et postmodernsus on lõppenud ja postmodernse ühiskonna on asendanud hüpermodernne ühiskond, mida iseloomustab muu hulgas ka „hüpertarbimine“. Hüpermodernne indiviid aga ühendab endas hedonistliku ekstaasi ja eksistentsiaalse ängistuse (Lipovetsky 2005).

Raoul Eshelman on arendanud välja performatismi teooria. Tema arvates mõjuvad performatistlikud tekstid (nagu näiteks Yann Marteli romaan „Pii elu“, 2001) lugejale nii, et lugedes võtab ta omaks väärtused ja praktikad, millesse postmodernism suhtus umbusuga – nagu identiteet, transtsendentsus, armastus, usk ja ohverdus. Performatistlikud tekstid „toovad tagasi ilu, headuse, terviklikkuse“, aga ainult teatud kindlatel teksti loodud tingimustel (Eshelman 2005/2006, vt ka Eshelman 2008, Kirby 2010b, Vermeulen, van den Akker 2010). Seega võib performatismi näha ka kui tahtlikku enesepettust. Performatismi tunnusteks on näiteks üleminek metafüüsiliselt pessimismilt metafüüsilisele optimismile; lõputu tsiteerimise kadumine, aga ka mitte autentsus, vaid juba olemasolevate asjade raamimine, et neid ületada või radikaalselt uuendada; ajaloo tagasitulek empiirilisel raamistatud subjekti näol; narratiivis tagasipöördumine auktoriaalsuse või siduva auktoriaalse raami poole (Eshelman 2010: 127–128).

José López ja Garry Potter pakuvad aga võimalusena mõtestada tänapäeva maailma kriitilise realismi abil. Kriitilist realismi näevad nad uue teoreetilise vooluna, mis pakub uue sajandi filosoofilise, teadusliku ja sotsiaalse tegelikkuse mõistmiseks paremat ja mõistlikumat raamistikku. Kriitiline realism tõstab jälle au sisse loogika, tõe ja teaduse – mõisted, millest postmodernism eemale hoidis (López, Potter 2001: 5–9). Kirjanduses tähendaks kriitiline realism postmodernistliku mängulisuse asemel realistlikku kirjandust. Samas tunnistavad autorid, et realism ei ole kindel fikseeritud mõiste, vaid tänapäeva iseloomustab pigem realismide mitmekesisus.

Lisaks Lópezile ja Potterile on ka teised autorid sedastanud, et kirjandus on uuesti pöördunud või pöördumas realismi poole. Näiteks Josh Toth on rõhutanud neorealismi tõusu ja „metafiktsiooni ebaõnnestumist“ (Toth 2010: 106). Ka Robert Rebein kinnitab, et realism on jälle ellu ärganud (vt Rebein 2009). Samas leiab Rebein, et see uus realism on endasse haaranud postmodernismist pärinevaid jooni. Seetõttu on uus realism tegelasi, ümbrust ja aega kujutades traditsiooniline, kuid samal ajal eneseteadlik keele suhtes ja mimeesi piiratud teadvustav (Rebein 2009: 20).

Neid teoreetilisi käsitlusi toetavad kultuurinähtused, mida on hakatud määratlema selliste mõistete abil nagu *uuslihtsus* ja *uussiirus*. *Uuslihtsus* ei ole ka eesti kirjandusele võõras mõiste. Näiteks juba 2002. aasta proosaülevaadet tehes igatses Jan Kaus üha selgemate ja lihtsamate ja samas lootusrikaste lugude järele, samas seda mõistet siiski kasutamata (Kaus 2003). Maailmakirjanduse hoovustega ühes rütmis paistab liikuvat aga Jürgen Rooste, kes avaldas 2010. aasta Vikerkaares nr 10–11 artikli „Uusaususe taak: poeedi piinad“ (Rooste 2010). Näidetena toob ta teiste hulgas Kristiina Ehini ja fs-i. Uuslihtsuse näidetena võiks lisada Tõnu Õnnepalu värsspäeviku „Kevad ja suvi ja“ (Õnnepalu 2009), Hasso Krulli luulekogu „Talv“ (Krull 2006) ja Andrus Kasemaa „vedelemisluulet“ (vt ka Tintso 2011).

Neile tõde, realismi ja lihtsust otsivatele suundadele sekundeerivad praeguse kultuuri-situatsiooni kirjeldustes lähenemised, mis rõhutavad viimasel kümnendil toimunud tehnoloogi-

gilise arengu tähtsust. Vermeulen ja van den Akker märgivad: „Enamik neist nüüdisaegse diskursuse kontseptsioonidest on struktureeritud tehnoloogiliste arengusuundade ümber“ (Vermeulen, van den Akken 2010). Näiteks juba varem mainitud Robert Samulesi *automodernsus* kujutab endast „tehnoloogilise automatiseerimise ja inima autonoomia vahelist korrelatsiooni“ (Samuels 2008: 219).

Selles tehnoloogia rolli tähtsustavas suunas tõuseb esile aga Alan Kirby, kes on loonud mõiste *digimodernism*, mida ta põhjalikult tutvustab raamatus „Digimodernism. Kuidas uued tehnoloogiad lammutavad postmodernismust ja mõtestavad ümber meie kultuuri“ („Digimodernism. How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure our Culture“ (Kirby 2009); tema varasem mõiste sama nähtuse kohta oli *pseudomodernism*). Kirby leiab, et digimodernism on alates 1990. aastate teisest poolest astunud postmodernismi asemele (Kirby 2009: 1, vt ka Sarapik, Viires 2011: 10–11).

Digimodernism on kõige otsesemalt seotud tehnoloogilise arenguga ja tähistab uut suhet teksti ja arvuti vahel. Selle suhte kõige äratuntavam vorm on Kirby järgi uut liiki digitaalne tekstuaalsus, mis purustab traditsioonilised ideed autorsuse ja lugemise kohta (Kirby 2010b). Seda uut tekstuaalsuse vormi iseloomustavad kõige puhtamal kujul häälestatus edasiliikumisele, rutakas korratus, lühiajalisus ning anonüümne, sotsiaalne ja mitmuslik autorsus (Kirby 2009: 1).

Eriti on digimodernism seotud Web 2.0 levikuga 21. sajandi algul – blogosfääri, Wikipedia, Twitteri, Facebookiga – kõigega, kus toimub aktiivne interaktsioon autorite, lugejate ja üldse kasutajate vahel ja kus kasutaja loob suure hulga veebi sisust. Seega on digimodernismiga seotud ka mõiste „osaluskultuur“ (Jenkins 2006) ja üldse kultuuri demokratiseerumine. See on omakorda nihestanud ka kirjaniku mõistet, lisaks professionaalsele kirjandusele on internet täis n-ö igamehekirjandust.

Ka eesti kultuuriruumis on viimase paari aasta jooksul vahetatud mõtteid postmodernismi lõpu ja postmodernismile järgnevate teooriavoolude üle. Ajakiri Vikerkaar, mis näitas 1990. aastate algul teed postmodernistlike ja poststrukturealistlike suundade tutvustamisel, on ka nüüd kõige aktiivsemalt arutlenud postmodernismi järgse kultuurisituatsiooni üle. 2010. aastal on Vikerkaares ilmunud Raoul Eshelmani, Alan Kirby ja Eric Gansi artiklite tõlkeid (Eshelman 2010, Kirby 2010a, Gans 2010). 2011. aastal avaldasid aga kahes Vikerkaare numbris (Vikerkaar 2011, nr 4–5 ja 7–8) 15 eesti kultuurikriitikut ja kirjandus-teadlast oma mõtteid postmodernismist ja sellest, mis on postmodernismile järgnenud või võib veel järgneda.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et postmodernismijärgsetest suundadest saab eristada kahte domineerivat trendi: digitehnoloogia arengu mõjul tekkinud kultuurimuutusi ning püüdu lihtsusele, selgusele, ilule ja ülevusele, samuti realismi esiletõusu.

Siinses artiklis on kõrvale jäetud uuslihtsuse ja realismiga seonduv ja otsitakse vastust küsimusele, kas ka eesti kirjanduses võiks näha digitehnoloogia mõjul toimunud muutusi. Kas võiksime öelda, et nullindate eesti kirjanduses on toimunud „digimodernistlik pööre“?

Eesti kirjanikud ja digimodernism¹

Eestis on suhteliselt vähe nn klassikalise küberkirjanduse ehk digitaalse kirjanduse näiteid (vt ka Sarapik, Viires 2011: 13). Küberkirjandusel on mitmeid alaliike, aga kõige žanripuhtamad on arvutispetsiifilisi võimalusi kasutavad teosed: hüpertekstuaalsed luuletused, kollektiivsed *on-line*-romaanid, keerulisema struktuuriga programmeeritud kübertekstid, teksti-videot-heli ühendavad multimeediateosed. Kuigi esimesed eesti küberkirjanduse teosed loodi juba 1996. aastal (näiteks Hasso Krulli hüpertekstuaalne luuletus „Treppe“ (Krull 1996)), ei järgnenud sellele eksperimentaalse küberkirjanduse laia levikut. Tegemist on pigem üksikute katsetustega (nt Lemmit Kaplinski ja Jaak Tombergi „Prepare“ (Kaplinski, Tomberg 1999), Paul-Eerik Rummo „Veebikannel“ (Rummo 2008), Märt Väljataga „Sonetimasina“ võrguversioon (pole enam kättesaadav)). Lisaks sellele oli osal eesti kirjanikel oma koduleht, mis peamiselt tutvustas nende bio- ja bibliograafiat ja ka mõningaid teoseid (nt Jaan Kaplinski, fs, Kauksi Ülle, Peeter Sauter jt). Mitmed nendest kodulehtedest pole paraku enam aktiivsed.

Aastatuhande vahetusel toimus arvutitehnoloogia ja interneti arengus oluline pööre. Senine lähenemine veebiruumile, Web 1.0, mida iseloomustasid staatilised ja suhteliselt harva muutuvad veebilehed ja mis domineeris põhiliselt aastatel 1995–2001, asendus uue põlvkonna veebilahendusega. Seda uut veebidisaini on hakatud nimetama Web 2.0, selle lahendused lasevad kasutajatel sisu loomisesse ise panustada ja võimaldavad inimestevahelist infovahetust ja koostööd. Seega, nagu varem märgitud, loovad Web 2.0 kasutajad suure hulga veebi sisust. Web 2.0 rakendused on näiteks blogid, Wikipedia, Twitter, Facebook.

Blogisid (esialgne nimetus *weblog*, täheduses 'veebi logiraamat' – vt Rettberg 2008: 24) hakati laialdaselt ja aktiivselt looma 1999. aastal, kui käivitus esimene suurem blogide haldamise ja levitamise platvorm Blogger.com. See tegi blogimise populaarseks ja levinuks. Blogide hulk kasvas plahvatuslikult eriti aastatel 2003–2004: kui 2003. aastal loetleti 100 000 blogi, siis 2004. aastal oli blogide arv kasvanud kolme miljonini. 2007. aasta aprillis oli 70 miljonit blogi, kuid nende juurdekasv hakkas aeglustumama (vt Rettberg 2008: 29–30). Tavaliselt võivad blogid kõikuda ülimast isiklikkusest tugeva institutsionaalsuseni – näiteks mõne meediaväljaande või ka firma blogid.

1 Täpsustuseks tuleb lisada, et järgnevalt ei ole fookuses harrastuskirjandus ja eesti kirjanikku käsitatakse traditsioonilises tähenduses, s.t need on autorid, kes on avaldanud oma teoseid ennekõike trüki ja keda on tunnustanud kirjandusinstituudid (kriitika, kirjanduslugu, kirjandusorganisatsioonid).

Blogimisega läksid nullindatel kaasa ka eesti kirjanikud. Blogi on olnud ja on päris palju eesti kirjanikel, nende hulgas on Vahur Afanasjev, Contra, Aapo Ilves, Andrus Kasemaa, Kivisildnik, Jaan Kaplinski, Igor Kotjuh, Diana Leesalu, Jaan Pehk, Paavo Piik, Aare Pilv, Aarne Ruben, Olavi Ruitlane, Ivar Sild, Andra Teede, Elo Viiding, Heiki Vilep, Toomas Vint, Wimberg, Tõnu Õnnepalu. Enamik blogiautoreid on noorema põlvkonna kirjanikud, kuid blogijate hulgas on ka näiteks Toomas Vint ja Jaan Kaplinski.

Vaadeldes lähemalt kirjanike blogisid, mida ja kuidas nad kirjutavad, võib loetleda järgmisi teemasid.

1) Autorid avaldavad arvamusi mõne kirjandusküsimuse, mõne meedias avaldatud artikli või mõne ühiskondliku nähtuse kohta. Need on seega omamoodi lugemispäevikud või kommentaarid parajasti maailmas toimuva kohta.

2) Autorid reklaamivad oma uusi teoseid või jagavad infot oma esinemiste kohta. Sel juhul saaks blogi defineerida kui reklaamikanalit.

3) Autorid avaldavad blogis oma arvustusi ja muid kirjutisi, mis on perioodikas varem ilmunud. Sel juhul võiksime blogi vaadelda lihtsalt ühe avaldamiskohana ja blogis postitatud teoseid kordustrukina.

4) Autorid avaldavad blogis oma uusi teoseid, mis pole trükkis ilmunud ja millest osa ei pruugigi ilmuda, kusjuures autorid võivad oma blogis ka mängida faktuaalse ja fiktsionaalse piiridel. Enamik kirjanikke eeldab aga siiski vaikimisi, et nende loominguga lõplik tulemus on raamat. Sel juhul saaksime blogis ilmunut käsitada mustandina.

6) Autorid kirjeldavad oma isiklike tundeid, kajastavad igapäeva elu ja pihivad lugejatele. Sel juhul saaksime blogi võtta sügavalt isikliku päevaraamatuna.

Dominanti määrates tundub, et selleks on eesti kirjanike puhul blogi kui lugemispäevik või mõne kultuuri- või ühiskondliku nähtuse kommenteerimine, millele lisandub oma teoste ja tegevuse reklaam. Üllatavaks võib pidada, et oma uue loominguga avaldamiseks blogi kuigi ulatuslikult ei kasutata. Tõenäoline põhjus on see, et kirjanikuna on nendel autoritel trükkis avaldamine niikuinii võimalik ja seega ei pea blogi täitma alternatiivse avaldamiskoha rolli. Teine mõtlemapanev tegur on aga see, et eesti kirjanikud ei jaga blogilugejatega üldjuhul oma intiimseid mõtteid, pihtimuslikku autobiograafilisust on minimaalselt. Tundub, et kirjanikud on teadlikud oma avalikust rollist ja, välja arvatud vähesed erandid, säilitavad oma *persona* ka blogimaailmas.

On avaldatud arvamust, et blogimise kõrgega hakkab mööda saama (vt nt Kopytoff 2011), blogisid on küll loodud ja luuakse veel, aga enamik jääb pooleli ja seisab interneti-avarustes muutumatul kujul. Ka osa eesti kirjanikke on oma blogi pooleli jätnud ega ole postitusi lisanud (nt Kivisildnik, Õnnepalu, Elo Viiding). Kui on küsitud, kuhu siis blogijad on kadunud, on vastus: Facebooki.

Facebook on üks Web 2.0 rakendustest, mis nagu blogidki koosneb valdavalt kasutajate loodud sisust. Facebooki lõi 2004. aastal Mark Zuckerberg (vt nt Kirkpatrick 2012). 2013. aastal

loetleti üks miljard aktiivset Facebooki kasutajat (Facebook 2013). Eestis oli 2013. aasta kevadel üle 450 000 Facebooki kasutaja, mis on üle 35% Eesti elanikest (vt Marketing Sharks).

Ka eesti kirjanikud on aktiivselt Facebookiga liitunud. Sobivaks illustratsiooniks on sissekanne Kivisildniku blogis: „pool aastat ei juhtunud midagi / peale selle et / kolisin ära“ ja viimaste sõnadega seostuv link viib Facebooki Kivisildniku kontole (Kivisildnik 2011). Eesti kirjanikke (kes on enamasti ka Eesti Kirjanike Liidu liikmed) on praegu Facebookis 70 ringis ja see on ligi veerand kirjanike liidu liikmete üldarvust. Facebookis domineerivad ennekõike lühikesed teated oma tegevuse kohta, info üritustest, oma teoste reklaam ja arutelud. Samas on Facebookis ka autoreid (nt Kivisildnik, Contra), kes avaldavad seal regulaarselt oma vastvalminud luuletusi. Facebook on tänuväärne keskkond just vahetu, äsjaloodud luule ja muu loomingu lugemiseks.

Facebook koosneb ennekõike lühikestest tekstilõikudest ja soodustab lühivormide kirjutamist. Samasugust lühivormi valdamist eeldab ka Twitter ja see on näiteks inspireerinud Rein Rauda kirjutama 140-tähemärgilist tviteratuuri, mida ta on levitanud nii Twitteri kaudu (@reinraud) kui ka Facebookis ning mõned neist tekstidest on ilmunud trükis (Raud 2009). Tviteratuuri on kirjutanud teisedki autorid, näiteks Sean Hill on Twitteris levitanud oma „väga lühikesi lugusid“ (@VeryShortStory), millest valik on ilmunud trükis (Hill 2012). Tviteratuuri on kasutatud ka pedagoogilistel eesmärkidel (Kruus 2011) ja maailmakirjanduse klassika humoorikal ümberjutustamisel (Aciman, Rensin 2009). Tviteratuuri eeskujudena võib näha ka jaapani mobiiltelefoni-romaane ja SMS-luulet.

Kõige paremini tunnevadki end Facebookis lühivormide autorid – luuletajad ja humoristid, kes lühitekste ja tekstikatkeid lugejate jaoks postitavad. Samas on Facebook keskkond, kus toimib vahetult kollektiivne looming. Võib öelda, et Facebook on fragmentide kogum, mis hakkab tööle alles erinevate agentide simultaansel koosmõjul.

Facebookis tekkivat kollektiivset loomingut võiks illustreerida humorist Mart Juure näitega. Mart Juur on aktiivne Facebooki kasutaja, kes iga päev jagab oma 1143 sõbrale lühikesi vaimukaid sõnamänge või lausejuppe. Kuna ta sõprade hulgas on palju teisi kirjanikke ja luuletajaid, siis hakatakse neid sõnamänge edasi arendama ja tekib omamoodi luule- või sõnaloomingu võistlus, kes on vaimukam. Nii areneb algsest fraasist kõigi osalejate kaasabil midagi hoopis uut ja ootamatut. Kogu sellest tekstiloomingu tulevärgist saab aga tervikpildi ainult siis, kui jälgida kogu sõnavahetust algsest, Mart Juure vaimukast ja inspireerivast käivitusest peale.

Seega moodustavad Facebooki põhiolemuse pidev aktiivne dialoog eri osalejate vahel, eri meediavormide segunemised, erinevate agentide ootamatud lisandused, kollektiivne looming ja kogu Facebooki tekstiline ja narratiivne dünaamika.

Blogide ja Facebooki võimalik mõju trükikirjandusele

Blogide, Facebooki ja kirjanduse suhtega kaasneb aga küsimus, millele pole veel kindlat vastust, aga mille võiks siin esile tuua ja selle üle arutleda.

Praegu on juba üsna tavapärane, et blogina kirjutatud tekst avaldatakse raamatuna. Ka eesti kirjanduses on viimasel kümnendil ilmunud rohkesti raamatuid, mis on algselt olnud blogid (nt Dagmar Reintami „daki.elab.siin“, (Reintam 2007), „Minu...“-sarja raamatud jt). Sisu poolest erinevad, on nad ometi selles mõttes sarnased, et nende raamatute narratiiv on blogilikult katkendlik. Jill Walker Rettberg on blogisid iseloomustades öelnud, et igal blogipostitusel on algus ja lõpp ja neid postitusi võib lugeda iseseisvate lugudena. Kui aga lugeda kõiki postitusi koos, siis võib neist moodustuda suurem lugu, samas aga ei pruugi (Rettberg 2008: 111). Nii võib ka nende raamatute üldiseks iseloomustuseks öelda, et paberile on trükitud üksikud postitused, mis raamatu puhul siiski enamasti moodustavad suurema loo, kuigi mitte alati. Samas ei ole selle loo narratiiv lineaarne, ei ole selget põhjuse-tagajärje seost, ka ei ole alati sündmuste selget ajalist järgnevust, mõnikord jääb lõpp avatuks ja raamat justkui pooleli.

Selline blogosfääri jõuline kirjandusse tungimine on mõistetav nii autorite kui ka kirjastajate seisukohast. Autori puhul võib sel juhul defineerida blogi mustandina, millest kasvab välja raamat. Kirjastaja aga teab blogi lugenult, mida raamatu käsikirjast oodata on, ja oskab sellest lähtudes teha majanduslikke arvestusi.

Siiamaani on aga tõsiselt läbi arutamata, kas see fragmentaarne narratiivstruktuur on mõjutanud ka kirjandust sellistel juhtudel, kui tegemist ei ole avaldatud blogidega, vaid iseseisvalt kirjutatud raamatutega.

Võiks välja pakkuda oletuse, et blogivad kirjanikud on järginud blogide fragmentaarset narratiivstruktuuri ka oma ülejäänud loomingus, lisaks sellele, et mõned neist on avaldanud oma blogi raamatuna. Siin võiks mõelda näiteks Tõnu Õnnepalu peale, kes on kirjutanud blogi, avaldanud romaane, aga ka sügavalt isiklike autobiograafilisi päevikulaadseid kirjutisi. Just tema päevikulaadsed kirjutised meenutavad oma struktuurilt tegelikult blogisissekandeid.

Samas on näha ka, et viimase kümnendi jooksul on eesti kirjanduses tõusnud märgatavalt autobiograafilise, isikliku ja päevikulaadse kirjanduse hulk. Kriitikas on tõdetud, et puuduvad „suured romaanid“, kirjanduses domineerivad faktuaalse ja fiktsionaalse piiril balansseerivad lood, mille struktuur sarnaneb suuresti blogi omaga – seda iseloomustavad fragmentaarsus ja episoodilisus, isiklike elamuste varjamatu esitamine. Tagaplaanile on jäänud karakteriloomine, dialoog, süžeeiinide loomine. Lisaks sellele on plahvatuslikult suurenenud ka n-õ igamehekirjanduse avaldamine. Nii nagu internetiavarustes võib igaüks kirjutada blogi, nii on ka trükikirjanduses kadunud kirjaniku modernistlik elitaarne autoripositsioon.

Seega võiks spekulatiivselt väita, et blogosfääri mõju kirjandusele on suurem, kui seda seni on teadvustatud. Seda mõju võib näha nii narratiivi tasandil kui ka autoripositsiooni

tasandil. Narratiivi tasandil võiks olla blogosfääri mõju see, et mida varem on peetud omaseks pigem eksperimentaalkirjandusele, näiteks modernistlikule või postmodernistlikule romaanile – katkendlikkus, episoodilisus, avatud lõpud –, on levinud laiemalt ka nn tavakirjandusse. Autoripositsiooni tasandil võiks blogosfääri mõjul olla tunginud kirjandusse isiklikkus, autori enda elamuste ja arvamuste vahetu kirjeldamine ja loobumine karakteritest kui autori mõtete vahendajatest.

Facebookis kasutatavad tekstistrateegiad on veel fragmentaarsemad kui blogides. Kui blogid eeldasid sidusust ja pidevust vähemalt ühe postituse raames, siis Facebook koosneb ainult lühikestest tekstikatketest, mis hakkavad tegelikult toimima alles tekstide vastastikusel mõjul.

Kas ja kuivõrd võime aga eeldada, et ka Facebook ja Twitter mõjutavad trükikirjandust? Luuletajad saavad oma Facebookis jagatud luuletusi raamatuna avaldada, nende jaoks võiks Facebook täita mustandi rolli. Ka tviteratuur on loetav paberile trükituna, sellel ei ole tehnoloogilisi piiranguid. Mis aga jääks trükiraamatus edasi andmata, oleks Facebooki põhiolemuse moodustav pidev aktiivne dialoog eri osalejate vahel ja tekstiline dünaamika.

Seega võiksime näha blogosfääri mõju kirjandusele selles, et teoste narratiivid on muutunud fragmentaarsemaks ja tekstid isiklikumaks. Mis puutub Facebooki, siis seal postitatud luuletusi saaks avaldada ka trükimeedias. Kui aga püüda üle kanda trükimeediasse Facebooki kihavat elu, tekstide polüfooniat ning agentide simultaanset osalust ja dünaamikat, siis selle ülekande võimatus kinnitab paberile trükitud raamatu piiratust ja küberruumi piiratust.

Kokkuvõtteks. Nullindad ja digimodernism

Eelnevat arvesse võttes võiks näha nullindate eesti kirjanduse ühe põhilise muutusena just kirjanike tehnoloogilist hüpet, aktiivset Web 2.0 võimaluste kasutamist ja osalust võrgumaailmas – blogides, Facebookis ja Twitteris. Samas tähistab raamatu trükis ilmumine siimaani teatud initsiatsiooni, astumist kõikelubavast veebimaailmast elitaarsema „päriskirjanduse“ hulka. Seda seika iseloomustab tabavalt ka noorte eestivene kirjanike rühmituse Tuulelohe raamatusarja „Esimene lend“ moto: „Raamat – see on sündmus, internet – see on argipäev“ (vt nt Meljakova 2006: 1).

Vaieldamatult võib aga kinnitada, et saame Alan Kirby poolt defineeritud digimodernismi seostada ka eesti kirjanduse ja eesti kirjanikega. Kujundlikult võiks öelda, et nullindate jooksul haaras eesti kirjanikke digimodernistlik veebiplahvatus. Seega saab väita, et nullindate eesti kultuuris leidis tõepoolest aset „digimodernistlik pööre“.

Selline areng langeb kokku ka üldiste nullindatel toimunud kultuurimuutustega, mida on näiteks esile toonud Marju Lauristin, kelle sõnutsi on nullindatel siirdekultuur asendunud võrguühiskonna kultuurimustriga (Lauristin 2012: 13). Selle kultuurinihke põhjused on tingitud „globaalse kultuuri suundumustest, tehnoloogilise keskkonna muutustest ja nii kultuuri-

loojate kui ka tarbijate puhul noore, vabas ning avatud ühiskonnas kujunenud põlvkonna pealekasvamisest“ (Lauristin 2012: 13–14). Ühiskonnas ja kultuuris toimunud „digitaalset pööret“ on käsitletud ka mitmed teised uurijad (vt Runnel jt 2013). Kui Lauristin analüüsib põhjalikult kultuuritarbimist nullindatel ja toob esile, kuidas digitaalne keskkond on seda muutnud, siis võib siinse artikli ühe järeldusena kinnitada, et paralleelselt on analoogiline protsess toimunud ka kultuuriloomisel, niisiis ka kirjanduses. Lauristin leiab ka, et „seni oli üleminek digitaalkultuurile suhteliselt aeglane ja toimus paljuski juba tuntud kultuurivormide kordamisena uue meedia platvormil“ (Lauristin 2012: 41). Seda väidet kinnitab ka siinse artiklis esile toodud eesti kirjanike vähene huvi küberkirjanduse erinevate avaldumisvormide vastu 1990. aastatel ja siin võibki peituda vastus küsimusele, miks loodi siis Eestis vähe küberkirjanduse teoseid. Üleminekut siirdekultuurilt võrguühiskonda polnud veel toimunud, see leidis aset alles nullindatel.

Nullindatel toimunud eesti kirjanike „digimodernistlik veebiplahvatus“ on seega täielikus korrelatsioonis Eesti ühiskonna üldise liikumisega võrguühiskonna kultuurimustrisse, jõudmisega uude etappi, kus „digitaalses vormis toimuv kommunikatsioon saab valdavaks kõigis eluvaldkondades“ (Lauristin 2012: 40).

Kui aga tulla tagasi artikli algul püstitatud küsimuse juurde, jõuda suurema üldistuseni ja katsuda leida kogu postmodernismile järgnevale ajajärgule nime, millele kutsus üles Linda Hutcheon, siis tuleb tunnistada, et seda kindlat sildistust ei ole. Hoolimata erinevatest nimepakkumistest ja lugematutest proovidest seda perioodi määratlema, ei ole postmodernismi-järgsele ajale ühest nimetust veel kinnistunud (vt ka Viires 2012: 129–131).

Seega tulebki meil praegu tõdeda, et oleme ajajärgude ja kultuurisituatsioonide vahetuse piirihetkel. Oleme vaheruumis, kahe ukse vahel, ja tõde, mis meie ajastul tegelikult toimus, selgub alles tagantjärele, kui me vaatame praegusele hetkele tulevikust tagasi.

Kuid küllap see praegune aeg saab kord ka konkreetse nime ja tulevikus ilmuvad käsitlused annavad meile teada, mis ajastu see oli, kus me elasime 21. sajandi esimesel kümnendil, nullindatel.

Kirjandus

Aciman, Alexander, Emmett Rensin 2009. *Twitterature: The World's Greatest Books Retold Through Twitter*. London, New York: Penguin Books.

Bourriaud, Nicolas 2009. *Altermodern Manifesto*. – <http://www.tate.org.uk/whats-on/tate-britain/exhibition/altermodern/explain-altermodern/altermodern-explainedmanifesto> (15.05.2013).

Childish, Billy, Charles Thomson 2000. *Remodernism*. – <http://www.stuckism.com/remod.html> (26.01.2012).

- Eshelman, Raoul** 2005/2006. After Postmodernism: Performatism in Literature. – *Anthropoetics*. Vol. **Eshelman, Raoul** 2008. Performatism, or the End of Postmodernism. Aurora, Colorado: The Davies Group Publishers.
- Eshelman, Raoul** 2010. Performatism ehk postmodernismi lõpp. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 109–129.
- Gans, Eric** 2010. Postmillenaarne ajastu. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 130–133.
- Hill, Sean** 2012. Very Short Stories: 300 Bite-Size Works of Fiction. Berkeley: Ulysses Press.
- Hutcheon, Linda** 2002. The Politics of Postmodernism. 2nd edition. London, New York: Routledge.
- Jenkins, Henry** 2006. Fans, Bloggers, Gamers. Exploring Participatory Culture. New York, London: New York University Press.
- Kaus, Jan** 2003. Lennata või roomata? Teadvuses või reaalsuses? – *Looming*, nr 3, lk 415.
- Kirby, Alan** 2009. Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure our Culture. New York, London: Continuum.
- Kirby, Alan** 2010a. Postmodernismi surm ja mis saab edasi. – *Vikerkaar*, nr 3, lk 66–73.
- Kirby, Alan** 2010b. Successor States to an Empire in Free Fall. – *Times Higher Education*. 27 May. – <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storycode=411731> (10.04.2013).
- Kirkpatrick, David** 2012. Facebook. Sotsiaalsõrgustiku efekt. Lugu ettevõttest, mis ühendab maailma. Tallinn: FUTU Print.
- Kopytoff, Verne G.** 2011. Blogs Wane as the young Drift to Sites like Twitter. – *New York Times*, 20 February. – http://www.nytimes.com/2011/02/21/technology/internet/21blog.html?_r=0 (15.04.2013).
- Krull, Hasso** 2006. Talv. Tallinn: Tuum.
- Kruus, Priit** 2011. Kahekõne 1. 7. klassi kirjandusõpik. Tallinn: Koolibri.
- Lauristin, Marju** 2012. Eestlaste kultuurisuhte muutused liikumisel siirdeühiskonnast võrguühiskonda. – Nullindate kultuur I: teise laine tulemine. Koost A. Aarelaid-Tart. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 13–43.
- Lipovetsky, Gilles** 2005. Hypermodern Times. Cambridge and Malden: Polity Press.
- López, José, Garry Potter** 2001 (Eds.). After Postmodernism. An Introduction to Critical Realism. London, New York: The Athlone Press.
- Meljakova** 2006 = Ирина Мелякова, Муравейник. Сборник стихов. Воздушный змей: Первый полет. Выпуск 1. Тарту.
- Raud, Rein** 2009. Väga lühikesed lood. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 42–47.
- Rebein, Robert** 2009. Hicks, Tribes and Dirty Realists. American Fiction After Postmodernism. Lexington: The University Press of Kentucky.
- Reintam, Dagmar** 2007. daki.elab.siin. Tartu: Petrone Print.
- Rettberg, Jill Walker** 2008. Blogging. Cambridge and Malden: Polity Press.
- Rudaitytė, Regina** (Ed.) 2008. Postmodernism and After: Visions and Revisions. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Rooste, Jürgen** 2010. Uusaususe taak: poeedi piinad. – *Vikerkaar*, nr 10–11, lk 100–108.
- Runnel, Pille, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Piret Viires, Marin Laak** (Eds.) 2013. The Digital Turn. User's Practices and Cultural Transformations. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang Verlag.

- Samuels, Robert** 2009. *New Media, Cultural Studies, and Critical Theory after Postmodernism. Automodernity from Zizek to Laclau*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sarapik, Virve, Piret Viires** 2011. Üksildus küberruumis: autori individuaalsus ja teksti autonoomia. – *Methis. Studia humaniora Estonica*, nr 8, lk 7–20, doi:10.7592/methis.v6i8.552
- Stierstorfer, Klaus** (Ed.) 2003. *Beyond Postmodernism. Reassessments in Literature, Theory, and Culture*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Tintso, Margit** 2011. Maailmalõpu eest paremasse maailma. – *Sirp*, 14. jaan.
- Toth, Josh** 2010. *The Passing of Postmodernism. A Spectroanalysis of the Contemporary*. Albany: State University of New York Press.
- Vermeulen, Timotheus, Robin van den Akker** 2010. Notes on Metamodernism. – *Journal of Aesthetics & Culture*. (Online) Vol. 2. – <http://aestheticsandculture.net/index.php/jac/article/viewArticle/5677> (10.05.2013).
- Vermeulen, Timotheus, Robin van den Akker** 2013. Märkmeid metamodernismist. – *Methis. Studia humaniora Estonica*, nr 11, lk 130-145, doi: 10.7592/methis.v8i11.1007
- Viires, Piret** 2008. *Eesti kirjandus ja postmodernism*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Viires, Piret** 2010. Twilight Zone. Nullindad kui hämarala. – *Looming*, nr 2, lk 273–282.
- Viires, Piret** 2012. *Postmodernism in Estonian Literary Culture: Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien*: Peter Lang Verlag.
- Õnnepalu, Tõnu** 2009. *Kevad ja suvi ja*. Tallinn: Varrak.

Veebi allikad

- Facebook** 2013 = Facebook's Growth In The Past Year. – <https://www.facebook.com/facebook#!/media/set/?set=a.10151908376636729.1073741825.20531316728&type=1> (19.05.2013).
- Kaplinski, Lemmit, Jaak Tomberg** 1999. *Prepare*. – <http://lemmit.offline.ee/prepare> (15.04.2013).
- Kivisildnik** 2011. Kivisildnik oli siin. Blogi sissekanne 9. märts. – <http://kivisildnik.blogspot.com/2011/03/pool-aastat-ei-juhtunud-midagi.html> (15.05.2013).
- Krull, Hasso** 1996. *Trepp. Hüpertekstuaalne luuletus*. – <http://www.eki.ee/kodud/krull/> (15.04.2013).
- Marketing Sharks**. Facebooki statistika. – <http://marketingsharks.ee/2012/05/facebooki-statistika/> (15.05.2013).
- Rummo, Paul-Eerik** 2008. *Veebikannel*. – <http://www.veebikannel.com/> (15.04.2013).
- Tamm, Margus** 2009. *Altermodern*. – *Artishok*, 13. märts. – <http://artishok.blogspot.com/2009/03/altermodern.html> (12.04.2013).

Piret Viires – PhD eesti kirjanduse alal, Tallinna Ülikooli eesti kirjanduse professor ja Eesti Kirjandusmuuseumi kultuuri- ja kirjandusteooria tööühma vanemteadur. Peamised uurimisalad: tänapäeva eesti kirjandus, postmodernism ja post-postmodernism, kirjanduse ja tehnoloogia suhted, küberkirjandus.

E-post: viires@eki.ee.

The Digimodernist Estonian Writer*Piret Viires*

The article examines the cultural situation following postmodernism in the first decade of the 21st century. To characterise this situation, the umbrella term *post-postmodernism* is used, as well as *neomodernism*, *altermodern*, *metamodernism*, *hypermodernity*, *performatism*, *critical realism* etc. All these approaches are, in a wider sense, united by their aim of opposing postmodernist cynicism and irony, and bringing back truth, simplicity and clarity. It has also been found that literature has returned or is returning to realism, and various cultural phenomena are emerging, which have been designated by the concept *new sincerity*.

In descriptions of the current cultural situation, this trend seeking truth and simplicity is supported by approaches which emphasise the significance of technological developments during the last decade. A prominent figure here is Alan Kirby, who launched the term *digimodernism*, mainly linked with the adaptation and spread of Web 2.0 at the beginning of the 21st century: the blogosphere, Wikipedia, Twitter and Facebook.

The article seeks answers to the question of whether we can talk about digimodernism in Estonian literature in the 2000s. In the 1990s Estonian writers were quite reluctant to undertake computer-technological experiments, and there are only a few examples of Estonian digital literature, whereas a change occurred in the 2000s. Many Estonian writers have had and still have their own blogs and surprisingly many have joined Facebook. The term “twitterature” is also familiar to Estonian writers. The article tackles the dominant topics in the blogs of Estonian writers and analyses their possible collective creative work on Facebook. A question is raised as to whether it is possible that the fragmentary narrative structure of blogs and Facebook has influenced mainstream literature.

The article concludes that one essential change in Estonian literature in the 2000s is writers' technological leap, active usage of the opportunities offered by Web 2.0 and participation in the web world: blogs, Facebook and Twitter. We can thus claim that a “digimodernist turn” did take place in Estonian culture in the 2000s.

Piret Viires – PhD in Estonian literature. Professor of Estonian Literature at Tallinn University and senior researcher at the research group of cultural and literary theory of the Estonian Literary Museum. Her major areas of research are contemporary Estonian literature, postmodernism and post-postmodernism, the relations between literature and technology, digital literature.

E-mail: viires@eki.ee.